

Циклограма роботи асистента вчителя та вимоги до ведення документації*



Описано структуру роботи асистента вчителя, посадові обов'язки, особливості організації навчально-виховного процесу для дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Ключові слова: інклюзивна освіта, асистент учителя, структура роботи.

Litvinchuk S. M. The Working Cyclogram of the Teacher's Assistant and the Requirements for Documentation.

The work of a teacher's assistant, duties, peculiarities of the educational process for children with special educational needs taking into account the individual characteristics of students are described.

Key words: inclusive education, a teacher's assistant, structure of work.

Знедолена природою дитина не повинна знати, що вона малоздібна, що у неї слабкий розум, слабкі сили. Виховання такої дитини повинно бути у сто разів ніжнішим, чуйнішим, дбайливішим.

В. О. Сухомлинський

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відбувається формування нової освітньої політики, яка передбачає включення кожної дитини у загальноосвітній процес і тим забезпечує реалізацію її права на освіту.

Основою концепції інклюзивної освіти є принцип, що всі діти і молоді люди, незважаючи на різне культурне й соціальне походження та різні рівні навчальних можливостей, повинні мати однакову змогу навчатися в усіх типах закладів освіти.

Відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів та інших міжнародних документів, необхідними умовами для отримання якісної освіти для дітей з особливими потребами є вміння педагога здійснювати індивідуалізацію та диференціацію навчального процесу, оцінювати розвиток дитини на основі об'єктивних спостережень за її розвитком, розробляти індивідуальні навчальні програми, тісно співпрацювати з батьками дитини та іншими фахівцями. Звичайно, що для виконання цих та інших завдань освітянину потрібна допомога – з боку адміністрації навчального закладу, з боку інших фахівців, з боку батьків. Але найбільш важливою для педагога є надання допомоги під час самого навчального процесу. Саме її надання і є основною метою діяльності асистента педагога (асистента вчителя, асистента вихователя).

Навчання в умовах загальноосвітнього класу спрямовано перш за все на формування у дітей віри у свої сили. При цьому доводиться враховувати не лише психологічний стан дитини, а й її здоров'я, нерідко – настрої.

Структура роботи асистента вчителя є дуже складною, адже вона пов'язана не лише з особливою дитиною, а й з батьками, педагогами, учнями класу, медичною та методичною службами (рис. 1).

Нормативно ще не визначено переліку документації, яку має оформлювати асистент учителя. Деякі уявлення щодо цього можна сформулювати, керуючись посадовими обов'язками асистента вчителя, окремими нормативними документами, роз'ясненнями та, крім того, досвідом роботи.

Виклад основного матеріалу. На визначення обов'язків асистентів педагога впливають різні чинники: характеристики та особистість учителя, склад учнівського колективу, стосунки між асистентом та дітьми, міжособистісні навички вчителя та асистента вчителя, рівень навичок асистентів, фізичне середовище класу. Окремі вчителі можуть додавати власні вимоги щодо роботи асистентів з метою покращення якості викладання.

Учитель разом з асистентом є учасниками диференційованої команди, вони виконують чітко розділені ролі у навчальному процесі, гармонійно доповнюють один одного. Численні завдання, які стоять перед асистентом педагога, потребують не лише належної його підготовки, а й постійної підтримки та допомоги з боку вчителя.

Для створення здорової робочої атмосфери вчителі мають ефективно спілкуватися зі своїми

* Додатки, спільні для цієї та попередньої статей, див. в електронному доповненні до журналу на сайті ВПШО.

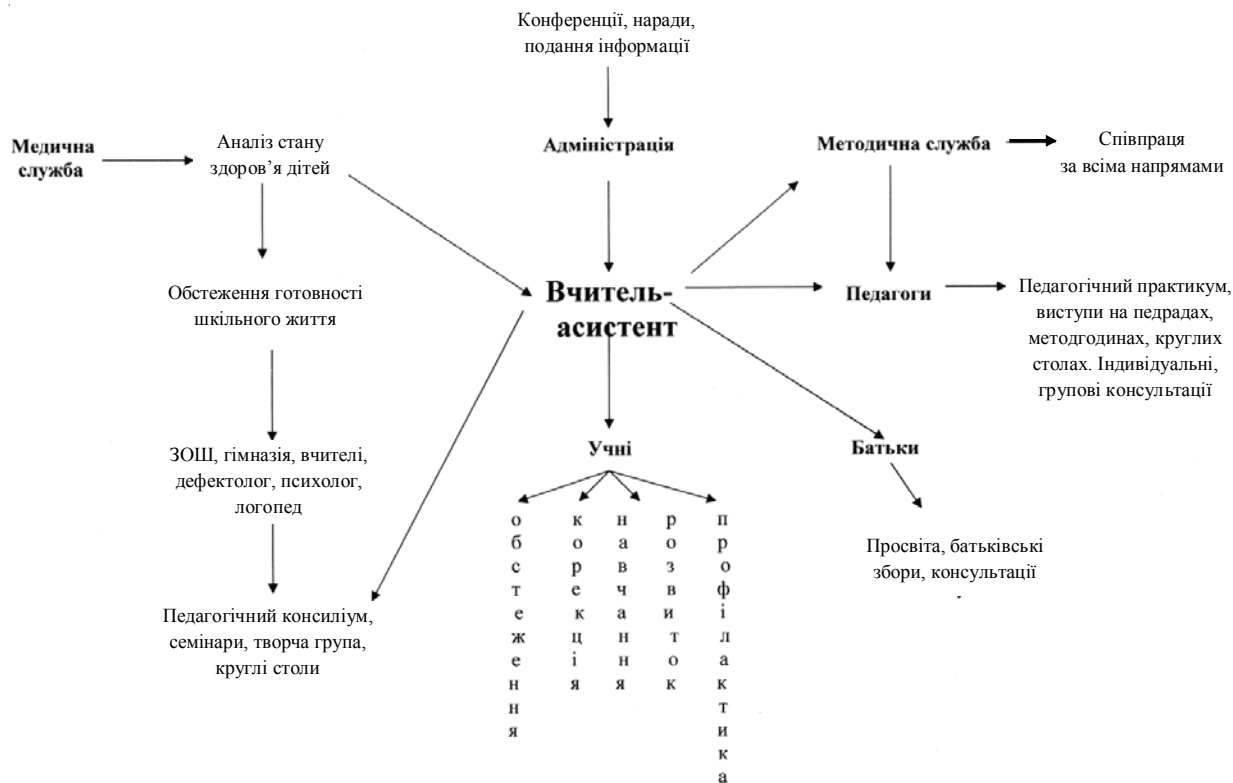


Рисунок 1. Структура роботи асистента вчителя

асистентами. Розпочати слід із чіткого розуміння сторонами своїх обов'язків, а також створити можливості для їх постійного вільного обговорення. Ефективна комунікація залежить також від того, наскільки обидві сторони чують одна одну та враховують отриману інформацію.

Учитель постійно несе відповідальність за виконання навчальної програми і зобов'язаний виконувати пов'язані з програмою професійні обов'язки, особисто проводить переважну частину навчання, щоб налагодити взаємодію з учнем, необхідну для отримання даних щодо прийняття належних освітніх рішень. Завдання, що перебувають за межами професійної діяльності, можна делегувати асистентам, котрі демонструють, коментують слайди чи обговорюють з учнями певні питання.

Щоб робота асистента у класі була ефективною, він має знати про визначені вчителем цілі в індивідуальному навчальному плані учня, вміти бачити, що учень уже досяг певних поставлених результатів, знати, як звітувати вчителю про свої спостереження.

Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальному навчальному плані учня передбачено від 2 до 6 годин на тиждень, що встановлюється з урахуванням рекомендацій районної ПМПК відповідно до особливостей психофізичного розвитку учня.

Відповідно до висновку ПМПК та за згодою батьків розроблюється індивідуальна навчальна програма, яка, на основі вивчення динаміки розвитку школяра, переглядається двічі на рік (за потребою – частіше) з метою її коригування, враховуючи потенційні можливості учня. Індивідуальна навчальна програма розробляється на основі типових програм загальноосвітніх навчальних закладів за участю батьків дитини та затверджується керівником ЗОШ.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти та обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною програмою. Система оцінювання досягнень – стимулююча. Зокрема, практикуються сюрпризні моменти, словесні заохочення, записи в щоденниках.

Розклад уроків у класах з інклюзією складається відповідно до робочого плану навчального закладу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів та корекційних-розвиткових занять.

У процесі підготовки до уроку в загальноосвітньому інтегрованому класі вчитель складає план-конспект уроку, в якому інтегрує удаєвий матеріал загальноосвітніх і спеціальних (корекційних) програм так, щоб на одному уроці діти з різним станом психофізичного й інтелектуального розвитку вивчали близьку за змістом тему, але на тому рівні засвоєння, який доступний для кожного учня. Інформація,

одержувана учнем за темою, що вивчається, відповідає рекомендованій йому для навчання освітній програмі. Закріплення отриманих знань, умінь і навичок ведеться на різному дидактичному матеріалі, дібраному для кожного індивідуально: роздаткові картки, вправи з навчальних посібників і підручників (добирає асистент учителя). Для пояснення складно сприйманих тем учням з особливостями в розвитку пропонуються картки-інструкції з описом покрокових дій (табл. 1).

Така побудова учбових занять створює умови, за яких усі учні класу залучаються до загальної класної роботи. Практика доводить, що корекційна робота стає ефективною лише при позитивній спільній участі педагогів і вузьких фахівців у створенні ситуації активного мислення учня, що формує системний процес розвивального навчання. Саме цим питанням у школі приділяється значна увага.

Асистент учителя працює в тісному контакті з педагогами, батьками, постійно відстежує розвиток дитини. Досягнення учнів ретельно фіксуються, на основі цих даних створюється портфоліо.

У початковій школі в інклюзивному класі доцільним є ведення учительського портфоліо та портфоліо школяра. Портфоліо вчителя розглядається як спосіб фіксування, накопичення та оцінювання індивідуальних досягнень учня протягом певного періоду навчання.

Формування портфоліо допомагає вчителю:

- розкрити індивідуальні можливості дитини;
- стежити за динамікою навчальних досягнень за певний час;
- визначати ефективність та відповідність ІНП можливостям дитини, а відтак – коригувати його;
- стежити за розвитком соціалізації та формування особистості учня;

– здійснювати зворотний зв'язок між дитиною, батьками, учителем.

В інклюзивному класі портфоліо є важливим засобом контролю та оцінки, який ґрунтовно доповнює критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Як зазначає Овертон (Overton, 2006), портфоліо – це «зібрання робіт учня, що забезпечує цілісне бачення його слабких та сильних сторін». У цьому полі вагомим є портфоліо, яке веде вчитель. Воно дає змогу розв'язати проблему, пов'язану з розробкою індивідуального навчального плану.

Портфоліо має бути процесуальним, тобто охоплювати певний період навчальної діяльності, і візуальним (матеріали, що висвітлюють діяльність учня, вчитель вміщує в папку, коробку для паперів). Наприклад, до портфоліо з математики мають входити: контрольна робота (відповідно до навчальної програми); завдання, спрямовані на усунення помилок, допущених у роботі; зразки робіт, що виконуються щоденно, та домашніх робіт; самостійна та контрольна роботи.

У портфоліо треба вміщувати матеріали, які ілюструють не тільки труднощі навчальної діяльності та процес їх усунення, а й успіхи дитини. Це можуть бути успішно виконані контрольні роботи, диктанти, творчі роботи тощо. До портфоліо також долучаються якісні оцінні характеристики, які дають учневі його ровесники, учителі, батьки (наприклад, подяка за підготовку до дня іменинника, за старанне чергування в класі або їдальні).

Докладніше про портфоліо учителя та учня початкової й основної школи можна прочитати в *додатку 33*.

Ця циклограма показує термін та основні заходи роботи асистента (табл. 2).

Таблиця 1

Картка-інструкція

Послідовність дій	Приклад
1. Визначити число атомів кожного елемента в лівій і правій частинах схеми реакції	$Al + O_2 \rightarrow Al_2O_3$ 1 атом $\leftarrow Al \rightarrow$ 2 атоми 2 атоми $\leftarrow O \rightarrow$ 3 атоми
2. Серед елементів з різним числом атомів до і після реакції вибрати той, число атомів якого більше	2 $\leftarrow O \rightarrow$ 3 атоми атоми до реакції після реакції
3. Знайти НСК числа атомів цього елемента в лівій частині рівняння і числа атомів цього елемента у правій частині рівняння	НСК = 6 (2 і 3)
4. Розділити НСК на число атомів цього елемента в лівій частині рівняння, знайти коефіцієнт для лівої частини рівняння	$6 : 2 = 3$ $Al + 3O_2 \rightarrow Al_2O_3$
5. Розділити НСК на число атомів цього елемента у правій частині рівняння, знайти коефіцієнт для правої частини рівняння	$6 : 3 = 2$ $Al + 3O_2 \rightarrow 2Al_2O_3$
6. Якщо поставлений коефіцієнт змінив число атомів ще якогось елемента, то повторити дії 3, 4, 5	$Al \rightarrow 2Al_2O_3$ $4Al + 3O_2 \rightarrow 2Al_2O_3$
7. Перевірити правильність розстановки коефіцієнтів та замінити стрілку знаком рівності	$4Al + 3O_2 = 2Al_2O_3$

Висновки. На нашу думку, найголовніша роль асистента вчителя – створення корекційного середовища для дитини з особливими освітніми потребами. Виконуючи свою місію, асистент учителя повинен стати для такої дитини наставником,

вихователем, другом, який завжди поруч. Він розуміє не лише слова і думки дитини, а й її погляд, відчуття, душевний стан. Але й деякі формальні сторони справи, як-от належне ведення документації, при цьому аж ніяк не зайві.

Таблиця 2

Терміни й заходи роботи асистента

Місяць	Захід	Додатки
Серпень, 3-й тиждень	Аналіз нормативної документації	1, 8, 10
Серпень, 3–4-й тижні	Знайомство із дитиною з особливими освітніми потребами та її батьками, участь у засіданні КПП, ведення протоколу, затвердження ППР	19 13
Серпень, 3–4-й тижні	Збір документації: – посадова інструкція (папка асистента); – копія витягу з протоколу ПМПК (папка асистента); – заява батьків (папка ЗДНВР); – копія пенсійного посвідчення (папка асистента, папка ЗДНВР)	11 4
Вересень, 1-й тиждень	Затвердження розкладу роботи асистента учителя для учнів, які навчаються в інклюзивних класах (за узгодженням із батьками – папка асистента, папка ЗДНВР)	12
Вересень, 2-й тиждень	Узгодження плану роботи над самоосвітою, планування на рік (методичний лист)	20
Вересень, 3-й тиждень (перший рік навчання)	Заповнення Програми психолого-педагогічного дослідження дитини з вадами розвитку (разом із психологом, класним керівником, класоводом, фахівцями – папка ЗДНВР)	15
Вересень, 3–4-й тижні Січень, 3-й тиждень	Індивідуальна навчальна програма (на засіданні КПП) (папка асистента, папка ЗДНВР): – довгострокова мета; – короткострокові завдання	16
Вересень, 4-й тиждень	Провести опитування учителів-предметників щодо вмінь та навиків учнів з особливими потребами (папка асистента, папка ЗДНВР)	14
Протягом року	Брати участь у засіданнях консультативно-педагогічної групи з питань інклюзивної освіти та МО (за планом засідань консультативно-педагогічної групи з питань інклюзивної освіти дітей із особливими потребами), вести протоколи, брати участь у відповідних методичних заходах (папка ЗДНВР)	
Протягом року	Вести документацію: – журнал обліку роботи асистента вчителя; – конспекти; – портфоліо робіт та електронне портфоліо. – Спілкуватися з батьками, надавати їм необхідну консультативну допомогу	18 17, 33

Література

1. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.-метод. посіб. / кол. упоряд.: О. О. Патрикеева, Н. З. Софій, І. В. Луценко, І. П. Василяшко; за заг. ред. В. І. Шинкаренко. Київ: Плеяди, 2011. 96 с.
2. Маланчій В. О. Роль вчителя в запровадженні інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: метод. посіб. Хмельницький: Хмельницька спеціалізована загальноосвітня школа I–III ст. № 8, 2015. 81 с.
3. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ: А.С.К., 2012. 308 с.
4. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посіб. Київ: Плеяди, 2011. 168 с.